

Araştırma Makalesi/Research Article
Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi, 2021; 3(1): 116-137
Journal of Balkanistic Language and Literature, 2021; 3(1): 116-137

**“HEKİMSİZ VE HÂKİMSİZ MEMLEKETTE OTURMA”: HALİDE
ALPTEKİN’İN BALKAN ROMANINDA GÖÇ**

Ayşe Sümeyye KOLAKOĞLU*

ÖZ: Balkanlar, 14. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti’nin hâkimiyetinde kalmış ve bu süreçte tarihinin en barışçıl dönemini yaşamış olan bir coğrafyadır. Avrupa’da ortaya çıkan ulusçuluk akımı, Balkanlarda Osmanlı’nın hüküm sürdüğü son dönemlerde çok uluslu bu toprakların huzur ve barış ortamına darbe vurarak isyan ve savaşlara zemin hazırlamıştır. Bilhassa Müslüman Balkan Türklerine yönelik uygulanan baskı ve zulümlerle Balkanlardaki Türk nüfusu yok edilmeye çalışılmıştır. Balkan Türklerinin büyük bir kısmı ya terk etmek istemedikleri evlerinde ya göç yolunda ya da savaşlarda hayatlarını kaybetmiş; bir kısmı ise yaşanan felaketlerin acısını içlerinde canlı tutarak hayatlarına devam etmişlerdir. Türklerin 20. yüzyılın başından bu yana Balkanlarda maruz kaldığı etnik temizlik, Türk edebiyatına farklı cepheleriyle yansıyan ve güncelliğini yitirmeyen bir izlek olarak karşımıza çıkar. Bilhassa romanlarda olayların ve kişilerin ayrıntılı biçimde kurgulanabilmesi, söz konusu izleğin daha ziyade roman türünde ortaya konmasına imkân verir. Bu örneklerden biri de Halide Alptekin’in *Balkan* romanıdır. Romanda, 93 Harbi’nden İstiklal Mücadelesi’ne değin yaşanan felaketlerden hareketle Selanik’ten Anadolu’ya göç etmeye mecbur kalan bir ailenin yok oluşu anlatılır. Bu çalışmada Alptekin’in *Balkan* romanı, göç izleği çerçevesinde mekâna ve bireyin hayatına temas eden yönleriyle ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Halide Alptekin, *Balkan*, Türk Romanı, Rumeli Türkleri, Selanik, Göç.

* Öğr. Gör., Trakya Üniversitesi, Rektörlük, Türk Dili Bölümü, e-posta: aysesumeyyeturan@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1351-8047

Geliş Tarihi (Received): 02.06.2021

Kabul Tarihi (Accepted): 08.06.2021

**“RESIDENCE IN A CITY WITHOUT A DOCTOR AND LAWYER”:
MIGRATION IN HALIDE ALPTEKİN’S *BALKAN***

ABSTRACT: The Balkans is a geography that remained under the domination of the Ottoman Empire from the 14th century to the 20th century and experienced the most peaceful period of its history in this period. The nationalist movement that emerged in Europe has laid the groundwork for rebellions and wars by striking the peace and tranquility of these multinational lands in the last period of Ottoman rule in the Balkans. In particular, the Turkish population in the Balkans was tried to be destroyed by the oppressions and persecutions applied to the Muslim Balkan Turks. Most of the Balkan Turks lost their lives in their homes that they did not want to leave or on the way to migration and in wars; some of them continued their lives by keeping the pain of the disasters alive inside of them. The ethnic cleansing that Turks have been exposed to in the Balkans since the beginning of the 20th century, appears as a theme in Turkish literature that reflects different aspects without losing its up-to-dateness. The fact that events and people can be fictionalized in detail, especially in novels, allows the theme to be revealed more in the novel genre. One of these examples is Halide Alptekin's *Balkan*. In the novel, it is described the destruction of a family forced to migrate from Thessaloniki to Anatolia, based on the disasters that took place from the 93 War to the Independence Struggle. In this study, the novel *Balkan* will be discussed with its aspects that touch the place and the life of the individual within the framework of the migration theme.

Keywords: Halide Alptekin, *Balkan*, Turkish Novel, Rumelian Turks, Thessaloniki, Migration.

Giriş

Göç kavramı, *Türkçe Sözlük*'te “*Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret ve muhaceret*” (2005: 769) olarak tanımlanmaktadır. Göç, Eski Türkçeden günümüz Türkçesine kadar hiç değişmeden gelebilmiş sözcükler arasındadır. Türk tarihine bakıldığında göç etmenin, Türkler tarafından çoğunlukla yeni yerler keşfetme ya da yurt edinme gibi amaçlarla gerçekleştirildiği ve Türk yaşayışının bir parçası

olduğu görülür. Türkçenin ilk sözlüğü *Divânü Lügati't-Türk*'te hem isim hem fiil kökü olarak kullanılan göç sözcüğünün (akt. Alibekiroğlu, 2019: 299) izlerine rastlanır. Sözlü kültürde ise göç konusunu içeren Ergenekon ve Göç destanlarının yanı sıra göçle ilgili "*Göçün rahat, konuşun olcaylı (kazançlı) olsun.*", "*Göç yürüye yürüye düzelir.*", "*Göçmeye karar veren kendi yurdundakileri kötüler.*" (Ögel, 1978: 7,9) gibi atasözleri bulunur. Yine sözlü kültür ürünlerinden türkülerde de göçlerden dem vurulur. Erzurum'un 1914 yılında Ruslar tarafından işgal edilmesinin ardından "*Göç göç oldu göçler yolda düzüldü/ Uyku geldi ela gözler süzüldü/ O zamanda elim yârdan üzildi/ Ağam nerden aşar yolu yaylanın/ Yaylanın aman Bingöl'ün*" (akt. Vural, 2018: 6) türküsü yakılır. Tüm bu örnekler, göçün Türk toplumunun ortak hafızasında yer alan bir fenomen olduğunu gösterir.

Kişiler ya da topluluklar hiçbir baskı ya da zorlama olmaksızın kendi rızalarıyla göç edebilecekleri gibi, tabii ve tarihî zorunluluklar neticesinde istemedikleri hâlde de yer değiştirebilmektedir. Bunlar içinde zorunlu yer değişikliğine dayanan göçler, trajik olayları da beraberinde getirir. Türklerin Balkanlardan Anadolu'ya gerçekleştirdikleri ve yakın geçmişe damgasını vuran göçler, trajik neticeli olanlara bir örnektir. Balkanlar, 14. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar Osmanlı himayesinde kalan ve bu süre zarfında Türklerin farklı etnik kimliklerle barış içinde yaşadıkları bir coğrafyadır (Karpas, 1992). Balkanlarda karşılıklı saygı, sevgi ve hoşgörünün yitirildiği günler, 93 Harbi ile başlar. Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya mağlup olmasıyla sonuçlanan 93 Harbi, bölgedeki Osmanlı nüfuzuna ağır bir darbe vurur. Bu olaydan nemalanan milletlerin Osmanlı tebaasından ayrılarak ulus devleti kurma arzuları peyda olunca bölgedeki Türklere yönelik baskı ve zulme dayalı etnik bir temizlik başlar (Livaoğlu Alben, 2009: 89).

Rumeli Türklerinin bahsi geçen dönemden sonra Balkanlarda maruz kaldıkları şiddet ve bununla beraber yerlerini yurtlarını bırakıp Osmanlı

sınırlarında daha güvenli bir bölgeye, bilhassa Anadolu'ya sığınmaları, göç ederken ve sonrasında yüz yüze geldikleri sorunlar birey hayatına yansıyan yönleriyle Türk edebiyatının her türüne azımsanmayacak ölçüde yansımış bir konudur. Bu türler arasında tarihî olaylardan beslenen ve okuyucuda güçlü bir gerçeklik hissi uyandıran tarihî romanlarda Rumeli Türklerinin yaşadığı trajediyi romana özgü anlatım imkânlarıyla görebilmek mümkündür. Balkanlardan İstanbul ve Anadolu'ya gerçekleşen göçlerin, bir başka deyişle etnik temizliğe dayanan bu sürgünlerin tarihî gerçeklerle örtüşecek şekilde kurgusal düzleme taşındığı romanlardan biri de Halide Alptekin'in 2011 yılında yayımlanan *Balkan* adlı romanıdır.

Balkan romanında Balkanların Osmanlı Devleti'nin himayesinde olduğu dönemde Selanik'te yaşayan geniş bir ailenin, 93 Harbi'nden sonra Osmanlı bünyesindeki ulusların ayaklanması ve bağımsızlıklarını ilan etmeleriyle elden çıkmaya başlayan Balkan topraklarında tanık oldukları mezalim, ardından göç yolunda, savaşlarda ve yerleşilen yeni yerlerde aile fertlerinin teker teker yitmesi konu edilir. Romandaki ana yönelim, baskı ve zulüm sebebiyle yer değişikliğine dayanan göçtür. Göç hadisesi etrafında her biri, bir öncekini unutturacak denli acılara sebebiyet veren felaketlere yer verilir.

Halide Alptekin'in *Balkan* romanının da içinde olduğu Balkanlardan Anadolu'ya göçü merkeze alan yakın dönemde yayımlanmış romanlarda tarihî arka planın 93 Harbi, I. ve II. Meşrutiyet ile Balkan Savaşlarından oluştuğu görülür (Akgün, 2015: 152). Bu olaylar neticesinde yaşanan göçler, romanların olay görüşüne "göç öncesi", "göç yolu" ve "göç sonrası" olmak üzere üç bölüm hâlinde yayılır.

1. Göçe Hazırlık

Balkan romanında yer alan göç hadisesi, kişilerin herhangi bir sorun olmaksızın, keyfiyetlerine bağlı gelişen bir hareket değildir. Romanda

"insanları ayrılmaya zorlayan açık zulüm" (Bartram vd. 2017: 152) olarak tanımlanan zorunlu bir göç söz konusudur. Romanda yer alan zorunlu göç, Selanik'te yaşayan varlıklı ve geniş bir aile ekseninde işlenir. Üç nesilden oluşan ve büyükçe bir konakta yaşayan ailenin reisi Selami Hoca'dır. Ailenin diğer fertlerinden konakta bulunanlar Selami Hoca'nın eşi Nigâr Hanım, oğulları Mahmut Bey ve eşi Behiye Hanım, torunları Kadir, Mazlum ve Hafize'dir. Selami Hoca'nın büyük oğlu Recai Bey, eşi ve çocuklarıyla beraber Üsküp'te yaşamaktadır. Selami Hoca'nın İstanbul'a gelin giden bir de Gülfidan adında bir kızı vardır. Bu kişilerin yanı sıra konağın işlerine bakan çalışanlar da konağın kadrosunu genişletmektedir.

Selami Hoca, kökleri Selanik topraklarına yayılmış asırlık bir çınar gibi varlığıyla tüm aileyi bir arada tutan nüfuzlu ve varietli bir taş ustasıdır. Selanik'e tutkun, Osmanlı Devleti'ne ve II. Abdülhamit'e gönülden bağlıdır. Bu bağlılık dolayısıyla Sultan karşıtı bir tavra sahip olan Selanik'teki İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin eylemlerine son derece tepkilidir. Bu anlamda onun romantik bir Osmanlı milliyetçisi olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Büyük oğlu Recai Bey de babasından farklı değildir. Mahmut Bey ise II. Abdülhamit karşıtı bir tutum sergiler. Babasının aksine devlet içindeki idari aksaklıklara sorgulayıcı ve gerçekçi biçimde yaklaşır. Söz konusu zıtlık, ailenin göç yoluna çıkışlarında belirleyici olacaktır.

Balkan romanı "*Balkanlar, için için kayınıyordu.*" (Alptekin, 2011: 7) cümlesiyle başlar. Selami Hoca'nın oğlu Mahmut Bey, huzursuzluğun artmasından endişe ederek Selanik'teki üç katlı konaktan ayrılıp köydeki çiftliğe taşınmayı düşünür. Göçe hazırlığın temelleri daha ilk sayfadan atılır. Konaktan ayrılacak olmak, Mahmut Bey'i ziyadesiyle üzer; bu konakta geçen günlerini, konağın ailedeki herkes için anlamını ve her şeyden de öte Selanik'i derinden düşünmeye iter. Ancak "*Selanik huzursuz bir şehir olmaya başlamıştı[r].*" (Alptekin, 2011: 7). Mahmut Bey, çetelerin bölgedeki birkaç evi

basması üzerine geçici bir süreyle çiftliğe taşınmaya kesin olarak karar verir. Bu huzursuzluğun er ya da geç biteceğine dair bir inanca sahip olduğu hissettirilir. Çünkü giderken yalnızca kişisel eşyalarını alırlar, konaktaki diğer eşyaları olduğu gibi bırakırlar. “Konağın bembeyaz patiska perdelerini, şehir huzura kavuştuğu zaman dönmek üzere” (Alptekin, 2011: 7-8) indirirler. Yurtlarını terk eden kişilerde geri döneceklerine dair bir inancın var olması, tarihî gerçeklerle de örtüşür.

Selanik’in kozmopolit yapısının romana yansıdığı görülür. Selanik “Rum, Sırp, Bulgar, Türk bir sürü Selanikli’nin, kiminin alışveriş için dolaştığı, kiminin tur attığı caddeler...” (Alptekin, 2011: 112) ile tasvir edilir. Hangi dinden ya da ırktan oldukları fark etmeksizin insanların bir arada kardeşçe yaşayabilmeleri Osmanlı Devleti’nin hoşgörü politikasıyla ilgilidir. Osmanlı, bu topraklara barış ve huzur getirmiştir (Karpata, 2012). Türk tarihini mazi, hâl ve atıyla birleştirerek mekânda buluşturan Yahya Kemal, Balkan topraklarına sinen Türk yerleşimiyle ilgili “Türklük Avrupa’ya doğru cezr ü meddi biten bir deniz gibi o dağlardan çekilmiş lakin tuzunu bırakmış. Bütün o topraklar Türklük kokuyor.” (akt. Çokum, 1984: 44) sözlerini sarf eder. Öz yurt hâline gelen Selanik’te yaşadıkları konak hiç şüphesiz ki ailenin tüm fertleri için önem taşır. Mahmut Bey, bu konakta doğar, büyür, eşi Behiye Hanım’la bu konakta evlenir, bu konakta yaşar; çocukları Kadir, Mazlum ve Hafize bu konakta dünyaya gelir. “Arabadan sokaktan uzaklaşana kadar, hiçbiri gözlerini evlerinden ayıramadılar. Yüreklarini; bu konakta, özenle katladıkları, sıcacık aile bohçasının içinde bıraktılar.” (Alptekin, 2011: 8). Hem konaktan hem de Selanik’ten ayrılmanın hüznü içlerini burar.

Balkanlardan ana yurda yapılan göçü izleğe alan diğer romanlarda olduğu gibi *Balkan* romanında da huzursuzluğun başlangıcı 93 Harbi’ne dayanır (Bıyık, 2013: 74). Selami Hoca’nın İstanbul ziyaretinde Paşa dayıları, “İçim yanıyor içim Selami oğlum. Kars, Ardahan, Batum, Beyazıt gitti, Ruslar’a

bıraktık." (Alptekin, 2011: 12) diyerek 93 Harbi'nin sonuçlarından doğan üzüntüsünü dile getirir.

Selami Hoca'nın II. Abdülhamit'e gönülden bir bağlılığı olduğunu belirtmiştik. Bir cihan devletini idare etmenin güçlüklerini ve düşmanların dört bir yanda kol gezdiğini bilerek Sultan'a her konuda hak verir, her fırsatta övgüler yağdırır. Bu arada II. Abdülhamit imar konularına önem verdiğinden bir taş ustası olan Selami Hoca, Selanik'in imarıyla ilgili meseleler hakkında zaman zaman Sultan'ın huzuruna çıkabilme imkânı bulmuştur. Bu yüzden bizzat tanıdığı, sevdiği Abdülhamit'e karşı fikirlere tahammülü yoktur. İttihat ve Terakki Cemiyeti gibi Selanik içinde de etkin olan Sultan karşıtı yapılaşmalara son derece öfkelenir. Selami Hoca'nın İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne yönelik olumsuz tavrı, Balkanlardan göçü konu edinen diğer romanlardaki bakış açısıyla örtüşür. Bu romanlarda İttihat ve Terakki Cemiyeti faaliyetlerinin doğrudan ya da dolaylı olarak Balkanlardaki karışıklığın artmasına ve Rumeli Türklerinin yurtlarından olmasına sebep olduğu hissettirilir (Bıyık, 2013: 74). Aynı bakış açısı, Selami Hoca'nın şahsında toplanarak *Balkan* romanında da gözlenir. Ne var ki Selami Hoca'nın oğlu Mahmut Bey, babasıyla aynı fikirde değildir. "*İş başından yanlış başlamış canım pederim, söylenenlere göre; padişahımız, mazisine ihanet ederek, Devlet-i Osmani'yi Moskoflara satmış. Tahta çıkmadan önce İngilizlerden altın almış. Kardeşi V. Murat'ı da zincire vurdurmuş.*" (Alptekin, 2011: 26) diyerek Abdülhamit'i suçlayacak sözler sarf eder. Birbirine zıt görüşlerin bir aile içinde bulunabilmesi, bir taraftan, Selanik'in o günlerdeki karmaşık yapısını gösterir. Diğer taraftan da Selanik'te bir huzursuzluğun yavaş yavaş baş gösterdiğine işaret eder.

Selanik'in karışmak üzere olduğu, Selami Hoca'nın bir tren yolculuğunda tanıştığı Serhafiye Ezel Paşa'nın cümleleriyle anlaşılır. "*Selanik'e her gelişinde, bir önceki gelişinden daha az itibar gördüğünü*" (Alptekin,

2011: 108) hisseder Ezel Paşa. “*Selanik eski Selanik olmaktan çıkmıştı. Görünürde aşikâr olan bir şey yoktu. [Ancak] Selanik bir şeylere gebeydi.*” (Alptekin, 2011: 108). Bu yüzden itibarını zedeleyeceğine ve huzuru bozacağına inandığı muzır cemiyetleri, düşünceleri tek tek jurnaller. “*Mustafa Kemal’in Şam’da kurduğu ‘Vatan’ cemiyetinin Selanik’teki şubesi ‘Vatan ve Hürriyet’i bugün yarın temelleri atılacak ‘Osmanlı Hürriyet Cemiyeti’ni, Ziya Gökalp’in düşüncelerini, Paris’teki ‘Yeni Osmanlılar Cemiyeti’ni*” (Alptekin, 2011: 108-109) saraya bildirir ve tüm bu faaliyetleri için saraydan daha çok para ister. Serhafiye Ezel Paşa’nın dürüst bir devlet adamı olmadığını, para kaçırdığını ve ziyadesiyle usulsüz işlere giriştiğini (Alptekin, 2011: 123) görürüz ki bu durum daha sonra sürgün edilmesine sebep olur. Sürgün edildiği yerdeki insanlar arasında namı duyulur ve saldırıya uğrayarak öldürülür (Alptekin, 2011: 126-127). Böylece Ezel Paşa’yla ilgili ortaya konan olumsuz imajla Paşa’nın önceki istihbarat faaliyetleri de şüphe götürür hâle gelir.

Balkan romanında Balkanlardan ana yurda göçü hazırlayan olayların ilki Makedonya’da gerçekleşir. Komitacılar Makedonya’da terör estirmeye başlarlar. Posta arabalarının ve trenlerin önünü kesip soyarlar. “*Müslüman, Hristiyan ayırt etmeden, menfaatlerine ters davrananları, önlerine gelenleri öldürü[rler].*” (Alptekin, 2011: 119). Yapılanlar yalnızca Müslümanlara yönelik eylemler değildir; komitacılar kiliseleri havaya uçurarak, Yahudi tüccarların mallarını gasp ederek tüm Makedonya’ya korku salarlar. Mevcut saldırıların Makedonya’da başlamış olması, Makedonya’nın güzelliğine ve topraklarının verimliliğine bağlıdır. Selami Hoca’nın penceresinden Makedonya’nın mahiyeti şu sözlerle anlatılır:

“Güneyde Ege Denizi’ne, batıda Ohri Gölü’ne kadar uzanan bu yerler herkesin iştahını kabartıyor. Onun için de rahat bırakmıyorlar Makedonya’yı. Hepsi ayrı bir yerinden dürteliyor, deşmek, şişlemek için. İstanbul’a, Boğazlar’a yakındır ve de vergi gelirleri yüksektir, ziraat bakımından zenginliği vardır. Onlara göre Makedonya’yı kontrolüne alan devlet, bölgeye

hâkim olacaktır. Sanki Makedonya kimsenin kontrolünde değilmiş gibi..."
(Alptekin, 2011: 120).

Fakat Makedonya, diğer tüm Balkan topraklarında olduğu gibi gerçekten hiçbir devletin kontrolünde değilmişçesine türlü zalimliklere sahne olur. Balkan Türklerinin onuru ayaklar altına alınır ve Balkan Türkleri kaderine terk edilir.

Kosova, Selanik, Manastır, Bitola şehirlerinin hâli içler acısıdır (Alptekin, 2011: 122). Balkanların herhangi bir yerinden alınan felaket haberleri, sıranın bir gün kendilerine de gelebileceği hissini uyandırarak Selami Hoca ve ailesini tedirgin eder. Nitekim o gün gelir ve Selami Hoca'nın oğlu Mahmut Bey, Selanik caddelerinde dolaşırken belindeki tabanca komitacılar tarafından fark edilir ve "*bize yan baktın*" denerek tabancası alınır ve genç adam feci şekilde dövülür (Alptekin, 2011: 123). Olaya şahit olan polisler de hiçbir müdahalede bulunmaz.

Selanik'te devletin kurumları etkisini yitirmiş, Müslüman tebaayı koruyup kollayacak herhangi bir asayiş kalmamıştır. İşlenen suçların hesabını sormak, sorumluları tutuklamak bir yana halkın güvenliği dahi sağlanamaz. Selanik'in eski tadı kaybolur:

"Bütün bu olanlar göğün maviliğini soldurmuş, Makedonya kırlarının yeşilliği, yeşil oluşuna küsmüş, Rumeli'de esen rüzgârın bile soluğu kesilmişti. Estiği zaman, dağların zirvelerinden eteklerine kadar coşkuyla üfören korkusuz rüzgârın da keyfi kaçmıştı." (Alptekin, 2011: 123).

Mahmut Bey, başına gelen talihsiz olayın da etkisiyle romanda göç etmekten bahseden ilk kişi olur. Babası Selami Hoca'ya "*Müsaade edin de hep birlikte göçelim buralardan. Her gün göç eden onlarca aile var*" (Alptekin, 2011: 124-125) der. Ancak Selanik'e tüm mevcudiyetiyle bağlı olan Selami Hoca, bu teklife bir hayli öfkelenerek karşı çıkar. Oğlunu, gençliğinin de verdiği bir toylukla acele etmekle suçlar. Aslında Mahmut Bey, konuya babasından

daha realist yaklaşım olabilecekleri bir nevi önceden sezer. Selami Hoca ise millî duyguların etkisindedir. “Yüzyıllarca yaşadığımız bu topraklardan. Kimi kimin topraklarından atıyorlar?” (Alptekin, 2011: 125) sözleriyle Selanik’ten asla vazgeçmeyeceğini âdeta haykırır. Ağabey Recai de aynı kanıdadır.

Mahmut Bey, Balkan Türklerinin üvey evlat muamelesi gördüğünü, Devlet-i Aliye’nin Makedonya topraklarını başıboş bıraktığını söyler (Alptekin, 2011: 130). Söz konusu yaklaşım, Balkanların konu edildiği diğer romanlarla örtüşür (Bıyık, 2013: 32). İsteyen istediği gibi suç işlemekte; gasp, adam öldürme gibi olayların hesabı sorulmamaktadır.

Nihayetinde II. Meşrutiyet ilan edilir ve II. Abdülhamit tahttan indirilir. Tahttan indirilen II. Abdülhamit’in Selanik’te tutulacağını öğrenen Selami Hoca, böyle bir durumda Selanik’te daha fazla kalamayacağı düşüncesiyle İstanbul’a temelli gitmeye karar verir. Selami Hoca’nın göç etme isteği, bireysel felaketlerden ziyade gönülden bağlı olduğu Padişah’ın tahttan indirilişi sebebiyle zuhur eder. Selanik’ten zorunlu olarak ilk ayrılanlar Selami Hoca ve eşi Nigâr Hanım olur. Selami Hoca, İstanbul’a giderken Makedonya manzarasını son kez seyreder. Makedonya semalarına kederli kederli bakarken üç kıtada hüküm sürmüş bir cihan devletinin şanlı mazisini görür. “Niğbolu Zaferi’nin, Mohaç Meydan Muharebesi’nin zafer naraları kulaklarında[dır].” (Alptekin, 2011: 134). Selami Hoca’nın İstanbul’a gidişinin ardından Osmanlı topraklarının dört bir yanında felaketler peş peşe yaşanır. Önce Arnavutlar isyan eder, Yemen başkaldırır, Trablusgarp’ta isyan çıkar. Bu olaylar neticesinden devletin Balkanları muhafaza edecek gücü kalmaz. Nitekim devletin güçsüzlüğünden yararlanan Karadağ 1912 yılında Osmanlı’ya savaş ilan eder, sancağı ele geçirir ve Üsküp Sırpılara bırakılır. Ardından Bulgaristan ve Yunanistan da İstanbul’a savaş ilan eder. Peşi sıra yaşanan felaketler sebebiyle Balkan Türklerinin büyük bir çoğunluğu yerlerini yurtlarını bırakıp göç etmek zorunda kalır. Mahmut Bey

kesin kararını verir, ailesini toparlayıp ya Anadolu'ya ya da İstanbul'a gidecektir (Alptekin, 2011: 136). Ancak devlete bağlılık konusunda babasıyla aynı tavra sahip olan ağabeyi Recai Bey, Üsküp'ten ayrılmak istemez. Mahmut Bey, her ne kadar ağabeyinin aksine Selanik'ten göç etmeye karar vermiş olsa da yurdunu terk etmeyi sindirebilmiş değildir. Gitmek de kalmak kadar zordur. "...dört asırdan da çok biz bu toprakların sahibiydik. Efendi olarak yaşadığımız bu topraklarda hakarete uğramak, ikinci sınıf insan muamelesi görmek, yerimizden yurdumuzdan hırsız gibi kaçmak" (Alptekin, 2011: 139) düşünceleriyle içi kan ağlar. Ancak yaşanan felaketlerin ardından - Balkanların konu edildiği diğer romanlarda olduğu gibi- (Acer, 2015: 380) göç tartışmaya açık bir konu olmaktan çıkar ve göç etmekten başka çareleri kalmaz.

Böylece Mahmut Bey, her an bir felakete uğrayacaklarının endişesiyle eşi Behiye Hanım ve çocuklarıyla beraber bir an evvel yola koyulur. Konağı bırakıp gidecek olmanın acısı, derinden hissedilir. "*Her şeyimiz alt üst oldu, hepimizin, çocukların hayal ve hülyaları, bu şehirde kalan dipdiri hatıralarımız...*" (Alptekin, 2011: 136) diyerek üzüntüsünü dile getirir Mahmut Bey. Behiye Hanım, bir daha dönmek üzere veda ettiklerini hisseder gibi konağa son kez bakar, bütün hatıralar gözünün önüne gelir.

"*Behiye Gelinin; gelin olduğu, çocuklarını doğurup büyüüttüğü, bahçesinde nazlı nazlı salınarak dolaştığı, kokularını ciğerlerine çektiği hanımeli -petunya-hatmi çiçeklerini, renk renk sardunyalı, çırıklı kocaman kuyuyu, arka bahçedeki bostanda ekili sebzeleri, her şeyini, onun olan, onların olan her şeylerini, anılarını, çocukların ilk adımlarını attıkları, düşüp kalkarak oynadıkları, sünnet törenlerinin yapıldığı, delikanlı oldukları evlerini*" (Alptekin, 2011: 136) bırakacak olmalarının hüznü, göç yolunda çekecekleri sıkıntıların bir habercisi gibi yüreğini kaplar. Konak ve Selanik'le beraber bütün bir geçmişlerine veda ederler.

Balkan romanında göç hazırlığı, Balkanlarda yaşanan tarihî olaylarla örtüşecek biçimde, bu olayların tetiklemesiyle başlar. Balkanlardaki evini, ocağını terk etmek zorunda kalan binlerce aileden yalnız biri olan Selami Hoca'nın ailesini göçe zorlayan ilk olay, 93 Harbi neticesinde Balkanlarda Müslüman Türklere yönelik başlayan sistematik yıldırma politikasının bir tezahürüyle Mahmut Bey'in Selanik'in ortasında çeteciler tarafından darp edilmesidir. Bu olay aynı zamanda aile içindeki huzursuzluğu da artırır, çünkü Mahmut Bey göç etme taraftarıyken babası Selami Hoca bu fikre şiddetle karşı çıkar. Böylece kuşaklar arasındaki görüş farklılığına da işaret edilir. Esasen Mahmut Bey de ailesini toplayıp göç etmeyi istemez; ancak dozunu artıran baskı ve zulüm sebebiyle canlarını kurtarmaya mecbur kalır. Yüzyıllardır onların olan Balkan topraklarını, tüm geçmişlerini ihtiva eden Selanik'i bırakarak göç yoluna çıkarlar.

2. Göç Yolunda

Göç yoluna düştüklerinde durumun vahametini kavramalarına sebep olacak felaketlerle karşılaşır. Rastladıkları ilk köyde mola vermek üzere durduklarında köyün çoktan terk edilmiş olduğunu görürler. Kendilerine yardımcı olan bir tekerlek ustası herkesin araba araba kaçarak Anadolu'ya gittiğini söyler. Usta, "...bu köyde, kadınların gerdanlıklarını aldılar, küpelerini... Kimisinin kulak memelerini kestiler de aldılar. Irzlarına geçtiler." (Alptekin, 2011: 139) diyerek yaşanan zulmü özetler. Yolda Koçana'dan, Selanik'ten, Üsküp'ten, Vayaslı'dan hareket edip kendileri gibi evlerini, yurtlarını terk etmek zorunda kalan kalabalık bir kabileyle karşılaşır. Üsküp'ten gelen bir aileden Recai Bey'in Sırplar tarafından öldürüldüğünü, eşinin de tecavüze uğramamak için intihar ettiğini öğrenerek sarsılırlar (Alptekin, 2011: 140). Aynı kabilede "Dolni Poroy'da, Türklerin katledildiğini, Vayaslı'da Türk halkının tamamen, Cordoniva'da on iki Türkün katledildiğini" (Alptekin, 2011:

141) de öğrenirler. Tüm bunlar, göç yolunda yaşanacak felaketlerin habercisi olur.

Nitekim göç yolculuğuna ara verip geceyi geçirmek için sığındıkları bir vadide kafilenin etrafını aniden bir çete sarar. Kafileyi dımdızlak soyarlar (Alptekin, 2011: 145). Behiye Gelin altınlarını, elmaslarını çeteye verdiği için çok üzülür. Çünkü hepsi gençliğinden, Selanik'ten yadigârdır.

Edirne de işgal altındadır. Şükrü Paşa, Edirne'yi teslim etmemek için yüz elli beş gün direnir; ancak en sonunda Edirne düşer:

"Zafer sarhoşluğu içindeki Bulgar askeri her haneyi yağma etti. Kadın ve kızlara akla hayale gelmeyen hakaret, taciz ve işkencelerde bulundular. (...) taş üstünde taş, omuz üstünde baş bırakmadı düşman." (Alptekin, 2011: 149).

Yolculukları günlerce sürer, aç susuz kalırlar. Eşyaları yağmalanır, bir canları sağdır. Ancak yollarda sersefil oldukça hastalıklar da baş göstermeye başlar. Behiye Gelin hastalığa tutulur. Ateşler içinde yanar, sıtma tutmuş gibi tir tir titrer. Çocukları Kadir, Mazlum ve Hafize ile kocası Mahmut Bey, genç kadını iyi etmek için ellerinden geleni yaparlar. Mahmut Bey, yolculuğa bu şekilde devam edemeyeceklerini anlayınca buldukları ilk güvenli köyde kalmaya karar verir. Başlarını sokacak derme çatma yer buldukları zaman son derece mutlu olurlar. Çünkü artık özgürdürler (Alptekin, 2011: 161). İmkânların sınırlı olmasının bir önemi yoktur. Mahmut Bey, elinden geleni yapmasına karşın Behiye Gelin tüberkülozdan ölür (Alptekin, 2011: 163).

Mahmut Bey ailesiyle göç yolundayken Selanik'in Yunan'a teslim edildiği haberi gelir (Alptekin, 2011: 172). Evleri yağmalanan, eşi dostu komşusu öldürülen, her türü baskı ve yıldırmaya maruz kalan Türkler canlarını kurtarabilmek için akın akın İstanbul'a ve Anadolu'ya göç ederler (Alptekin, 2011: 172). *"İstanbul, Rumeli'den gelen; üstleri perişan, ihtiyar, kadın, erkek, insan sefaleti göçmenlerle dolup taş[ar]."* (Alptekin, 2011: 172).

Göçmenlerin gelmesiyle iyiden iyiye kalabalıklaşan İstanbul'da kaynaklar tükenir, pahalılık yaşanır (Alptekin, 2011: 172).

Anadolu işgal altındadır. Balkanlardan sürülen göçmenler, vatanın bir karış toprağını daha kaybetmek istemez. Anadolu için son nefeslerine kadar çarpışırlar. Savaşa katılanların arasında Mahmut Bey'in oğlu Kadir de vardır. Kadir, ailesine gönderdiği bir mektupta hangi amaçla savaştıklarını anlatarak tüm muhacir Türklere tercüman olur:

“Çocukluğumuzun geçtiği, doğup büyüdüğümüz Üsküp, Selanik, Manastır elimizden çıkınca nasıl üzüldük biliyorsun. Oralardan bu topraklara göç ettik, muhacir olduk, buraları da düşmana kaptırırsak elde ne kalır? Balkan bozgunundan sonra, devletimizin Avrupa'da kalan topraklarının çoğunu kaybetmedik mi? Bütün çırpınmalarımıza rağmen... Son toprak parçası Anadolu.” (Alptekin, 2011: 183).

Bu sebeple Anadolu'nun düşman eline geçmemesi için kanlarının son damlasına kadar mücadele verirler. Çanakkale Savaşı büyük bir zaferle sonuçlanır. Cepheden sağ dönenler arasında Kadir de vardır. Ancak cepheden dönebilenler verem, tifo, sıtma gibi hastalıklardan ötürü ölürlük. Kadir de annesiyle aynı kaderi paylaşarak tüberkülozdan ölür ve çok sevdiği annesinin yanına gömülür (Alptekin, 2011: 196).

Çanakkale Kanlısirt'ta vatanı düşmanlardan kurtarmak için verilen mücadeleye Balkanlardan, Anadolu'dan vatan evlatları akın eder. İstanbul Sultanisinden de elli genç gönüllü olarak mücadeleye katılır. Gelir gelmez İngiliz donanması tarafından pusuya düşürülüp şehit olurlar. İçlerinde İşkodralı Üsteğmen Mehmet oğlu İbrahim, Manastırlı Yüzbaşı İsa oğlu Sabri, Selanikli Teğmen Ethem oğlu Fırat, Silistrelili Üsteğmen Rıza oğlu Sabri adında Balkanlı Türk gençleri vardır (Alptekin, 2011: 200).

Balkan romanında göç yolunda çekilen ızdıraplar, savaş ve zulmün insanlar üzerindeki yıkıcı etkisini gözler önüne serer. Bir yanda geride

bırakılan güzel günlerin ve kaybedilen vatan topraklarının acısı, diğer yanda göç yolunda ve savaşlarda birer birer yitirilen canlar, tüm felaketlere rağmen sağ kalanların yüreğine kazınır. Ailenin en küçüğü olan Mahmut Bey'in kızı Hafize, göç yolundayken henüz bir çocuktur ve toprakların yitirilişinden, annesinin hastalığından habersiz kendi dünyasındadır ki öyle de olmalıdır. Ancak göç, genç yaşlı demeden bütün insanların yola döküldüğü zorunlu bir eylemdir.

Romanda göç yolundayken evlerine geri dönemeyeceklerini anlayan Mahmut Bey vasıtasıyla bir Türk yurdu olarak ellerinden kayıp giden Balkan topraklarına, bu topraklardaki Selanik, Manastır, Üsküp, Bitola gibi şehirlerin Türk silüetine, camiler yakılıp yıkılmadan, köyler yok edilmeden son kez bakılır.

3. Bir Kahraman "Sarı Kartal"

130

Balkan romanında işgal altındaki vatanın müdafaası adına elde ettiği başarılarla Türk milletinin yoluna ışık olan Mustafa Kemal'den "*kanatlarını büyük bir cesaret ve kahramanlıkla Anadolu'nun üzerine germiş olan sarı kartal*" (Alptekin, 2011: 292) olarak övgüyle bahsedilir. Mustafa Kemal'in kartala benzetilmesi, eski Türk inanışının bir tezahürüdür. Kahramanlığı ve cesareti sembolize eden, şamanların ilk atası sayılan "kartal" Türklerde kutsal kabul edilen hayvanlardan biridir (akt. Yıldız, 2011: 181).

Önceleri İttihatçılar hakkında olumsuz düşüncelere sahip olan Selami Hoca'nın bile tavrı daha sonra değişir, istiklal ateşinin ilk olarak Selanik'te yakıldığını söyler. "*Selanik'e olan aşkım tesadüfi değildir (...) İttihatçılar'ın merkezleri burasıydı, Kuvayı Milliyecileri teşkilatlandıran Mustafa Kemal de Selaniklidir. (...) Selanikli, şu bizim Zübeyde Hanımın oğlu sarı kartal*" (Alptekin, 2011: 209) diyerek Mustafa Kemal'in vatanı kurtaracağına dair inancının tam olduğunu belirtir.

Mustafa Kemal'den ilk olarak Meşrutiyet'in ilan edilmesiyle bahsedilir. Mustafa Kemal, Selanik'te Redif Fırkası Kurmay Başkanı'dır. Onun önderliğinde Hareket Ordusu yürüyüşe geçirilir ve isyan bastırılır. Felaket zamanlarında Türk milletinin imdadına Mustafa Kemal bir destan kahramanı gibi yetişir. 1910'da Arnavut isyanını bastırarak düzeni tesis eder. Trablusgarp'ta çıkan isyanı bastırmak üzere yine Mustafa Kemal görevlendirilir. Çanakkale'deki Anafartalar cephesinde savaşa katılan Mahmut Bey'in oğlu Mazlum, mektuplarında Mustafa Kemal'in Anafartalar'da kazandığı zaferle bütün memleketin işgalden kurtulmasına vesile olduğunu anlatır (Alptekin, 2011: 201). Mazlum, Yunan işgaline karşı, Çanakkale Savaşı'nda olduğu gibi bir zafer elde edileceğine yürekten inanır. Çünkü Başkomutan Mustafa Kemal vardır, onun sayesinde vatan, düşmanlardan temizlenecektir.

4. Göç Sonrası

Balkan romanında Recai, göç etmeyi reddederek Üsküp'te kalır; ancak bir çete tarafından evleri basılır ve öldürülür. Karısı ise olabilecek fenalıkları düşünerek intihar eder. Kardeşi Mahmut Bey ise göç kararı almakta tereddüt etmez, eşi ve çocuklarıyla beraber göç yoluna düşer. Bu kıyas, göçün bir tercih meselesi değil, hayatta kalmak adına bir zaruret olduğunu gösterir. Elbette göç etmek de kesin bir kurtuluş getirmez. Mahmut Bey'in kafilesi de dâhil yerini, yurdunu terk etmek zorunda kalan muhacirlerin malları gasp edilir, canları alınır. Varı yoğu elinden giden muhacirler açlık ve hastalıkla mücadele eder. Mahmut Bey'in çok sevdiği eşi Behiye Hanım da hastalananlar arasındadır. Bu yüzden hedeflenen yer olan İstanbul'dan çok daha önce Edirne dolaylarında bulunan Osmanlı köyüne sığınmak zorunda kalırlar (Alptekin, 2011: 157). Böylece Mahmut Bey ve ailesi için göç yolu tamamlanmış olur.

Mahmut Bey'in ailesini köyün ileri gelenlerinden Abdurrahman Ağa evinde misafir eder. Yol yorgunu aileye yatak serilir, rahat etmeleri sağlanır. Hasta olan Behiye Gelin'e ayrı bir ihtimam gösterilir. Bir yudum çorba için iyileşsin diye başında beklerler. Muhacir aile, kendilerine ne yemek ikram edilirse yer bitirir. Çünkü göç yolunda çok aç kalmışlardır.

Aile, Abdurrahman Ağa'nın teklifiyle eski bir çoban kulübesine tüm bakımlar yapıldıktan sonra yerleşir. Patiska perdelerin ardında bıraktıkları hatıraları barındıran konak hayatından sonra çatısı topraktan yapılmış bu kulübeye yerleşmek hiç de güç gelmez. Çünkü artık özgürdürler. Ancak saadetleri uzun sürmez ve Behiye Gelin ölür. Bu yüzden toprağında taze bir ölü barındıran bu köyden başka bir yere gitmezler.

Mahmut Beylere kol kanat geren, yardımlarını esirgemeyen köyün bir başka yerlisi Kamil Hoca'dır. Kamil Hoca, eşi Atiye Hanım'la beraber bir fırın dahi inşa eder Mahmut Beyler için. Hasat mevsiminde Abdurrahman Ağa ile Kamil Hoca'nın tarlasında çalışarak yiyecek elde ederler.

Osmanlı köyünde hayat devam etse de Anadolu ve Rumeli toprakları işgal altındadır. Hem eşkıyalar tarafından hem de işgalci Yunan askerleri tarafından köylere baskınlar yapılır. Yunan askeri köyleri yakıp yıkar, halkı süngüler, yiyeceklerini alıp açlığa mahkûm eder, kadınlara tecavüz eder, yaralı Türk askerlerinin karnını deşer, sağlam olanları birbirine bağlayıp işkenceyle öldürür (Alptekin, 2011: 226-227). Masum halk hedef alınır. Sağ kalanlar nereye gideceklerini bilmez hâlde yollara dökülür:

"Hepsinin köyler yakıldı. Saray'ın Güngörmez köyünden de yüz kadın ve çocuk, beş de erkek Istranca'ya iltica ettiler. O civardaki köyleri de tamamen yakıp yıktılar. Erkekleri ya öldürdüler ya hapsedtiler. Kadınlara da tacizde bulunduktan sonra vahşice öldürdüler. Dağlara sığınabilenleri de boğazladılar." (Alptekin, 2011: 267).

Bu işkenceyi civar köylerde de yaparlar. Henüz basılmamış olan köylerin ahalisi de sıranın bir gün kendilerine geleceği korkusuyla yaşar. Nitekim bu korkuyla yaşayan bir köy, eşkıyalar tarafından basılır. Eşkıyalar, bozgunluk artsın diye Yunan askerleri tarafından Edirne'deki hapisneden salıverilen Türk asıllı mahkûmlardan ve silahlandırılan Rumlardan oluşur (Alptekin, 2011: 278). Eşkıyaların girdiği köyde insanların önce değerli eşyaları alınır, ardından kadın erkek, genç yaşlı demeden tüm insanların gözleri oyulur, hepsi paramparça edilir, kurşuna dizilir. Eşkıyaların bir başka köy baskınında herkes öldürülür. *“Demir sacayağını ateşte kızdırdılar, boyunlarına geçirmeye çalıştılar, kafa derilerini, yüzlerini çatır çatır yaktılar.”* (Alptekin, 2011: 290). Ortada apaçık bir vahşet vardır.

Mahmut Bey, yerleştikleri Osmanlı köyünde karısının mezarı başında ölür. Şehit düşen oğlu Kadir ve eşi Behiye ile aynı yere gömülür. Mazlum ise İstanbul'da tahsil gördüğünden Hafize bir başına kalmıştır. Hafize'ye yine Kamil Hocalar sahip çıkarlar. Kamil Hocalar, başından sonuna kadar yavaş yavaş yok olup giden bu ailenin yanında olmuştur. Ancak Abdurrahman Ağa için aynı sözleri söyleyebilmek mümkün değildir. Mahmut Bey'in oğlu Mazlum ile Abdurrahman Ağa'nın kızı Gülsüm birbirlerine sevdalanır. Abdurrahman Ağa, her ne kadar geldikleri yerde nüfuzlu kimseler olsalar da daha sonra parasız pulsuz kalan bu muhacir ailenin oğlu olan Mazlum'u kızına yakıştırmaz. *“Mazlum okumuş çocuk; amma bilgi, ağılı, koyunlarla doldurmuyor.”* (Alptekin, 2011, 225) der. Gülsüm'le Mazlum'un aşklarına engel olamayacağını anlayınca vaktiyle herkesten önce yardım eli uzattığı ailenin evladına hain bir tuzak hazırlayarak Mazlum'un öldürülmesine sebep olur (Alptekin, 2011: 232). Bu olay, yurdundan kovulan muhacir Türklerin soydaşları tarafından maruz kaldığı ötekileştirilmeyi yansıtır.

Ailenin ilk göçünü gerçekleştirerek eşi Nigâr Hanım'la beraber hiç dönmemek üzere kızı Gülfidan'ın İstanbul'daki yalısına yerleşen Selami

Hoca, Anadolu'daki Millî Mücadele'ye destek verecek eylemlerde bulunur. Selami Hoca, Anadolu'ya gönderilmek üzere toplanan askerî mühimmatların yalıda depolanmasına izin verir. Durumu fark eden İngiliz işgalciler, yalıtı basarak herkesi kurşundan geçirirler. "Anneanne Nigar Hanım ve dede Selami Hoca odalarında Kur'an okurlarken, anne Gülfidan Hanım da öğle yemeği hazırlıklarını kontrol etmek için girdiği mutfakta, yardımcı kadınlarla birlikte şehid edildiler." (Alptekin, 2011: 292-293). Selanik'teki konaktan sonra bu yalının da bembeyaz patiska perdeleri, yeniden açılacağı umuduyla indirilir. Böylece göç yoluna dökülen aileden bir tek Hafize sağ kalır.

Sonuç

Halide Alptekin'in *Balkan* romanı, tarihî bir vesika olmamakla birlikte tarihî olaylardan beslenerek kurgulanan bir romandır. Balkanların 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonraki durumu ve devamında yaşananların vahameti, Selami Hoca'nın ailesindeki fertlerin her birinin hayatına temas eden yönleriyle inşa edilir.

Romanda üç nesilden oluşan koca bir aile, Rumeli'nin dört bir yanına dağılmış ve baskı, zulüm, savaş ve hastalık gibi sebeplerle yok olmuştur. Felaketler bir silsile hâlinde birbirini takip eder. Göçe kalkışmayı reddeden ağabey Recai Üsküp'te öldürülür. Göç kervanına katılan kardeşi Mahmut, göç yolunda hastalanan çok sevdiği eşinin ölümünün ardından perişan olur; o da çok geçmeden ölüp gider. Mahmut Bey'in oğlu Kadir, şehit olur. Diğer oğlu Mazlum, soydaşı tarafından kör kurşunla öldürülür. Kızı Gülfidan'ın İstanbul'daki konağında yaşayan Selami Hoca ve konağın tüm ahalisi işgalci İngilizler tarafından katledilir. Muhacir aileden geriye bir tek Mahmut Bey'in kızı Hafize kalır. O da sevdiği insanları, ailesini kaybetmenin acısıyla aslında yaşayan bir ölüdür.

Göçü izleğe alan *Balkan* romanında göç temalı diğer romanlarda da olduğu gibi göç hadisesi karakteristik olarak üç aşamadan oluşur. 93 Harbi

olarak bilinen ve Osmanlı'nın yenilgisiyle sonuçlanan 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, baskı ve zulüm olaylarını tetikler. Göç hazırlıklarının tarihî arka planı, Balkanları konu edinen diğer romanlarla da örtüşecek şekilde, 93 Harbi'yle başlar. Balkanlarda isyan ve başkaldırı olayları meydana gelmeden evvel Selanik'te barış ve huzur içinde yaşayan ailenin, olaylar gerçekleştikten sonra göç etmesi zorunlu hâle gelir. İkinci aşamada aile, göç etmeye kesin olarak karar vermiş ve ana yurda dönmek ya da Osmanlı sınırlarında kalabilmek adına yola düşmüştür. Elbette bu bir kurtuluş değildir, yerini yurdunu terk etmek zorunda kalan insanların çilesi henüz başlamıştır. Bu aşamada geride bıraktıkları Balkan toprakları bir bir işgal edilir. Olayların tarihî arka planında I. ve II. Balkan Savaşları vardır. Burada işgalcilerle ilgili insanlık dışı olaylara tanık olunur. Üçüncü aşamada Osmanlı topraklarına sığınılır; ancak I. Dünya Savaşı'na tekabül eden yıllarda ülkenin güvenli denilebilecek herhangi bir yeri kalmamıştır. Trakya bölgesinde Edirne civarına yerleşen halk büyük bir kıyımdan geçer.

Balkan romanında Selami Hoca ve ailesi etrafında her biri, bir öncekini unutturacak türde acılara sebebiyet veren olaylar peş peşe yaşanır. Savaş, işgal, yağma, baskı ve zulüm içeren tarihî olayların boyutu, söz konusu aile üzerindeki etkileriyle kurgusal düzleme taşınır. Bunun yanında Selanik, Kosova, Manastır, Üsküp, Vardar Ovası, Rodop Dağları gibi romanda adı geçen Balkan topraklarına veda edilirken mekân ve insan arasındaki bağın ne derece kuvvetli olduğu hissettirilir.

Balkanları konu edinen romanların genelinde olduğu gibi, *Balkan*'da da Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki nüfuzunu yitirmesiyle beraber bu topraklardaki Müslüman tebaayı kaderine terk ettiğiyle ilgili bir imaj vardır. Ancak yüzyıllar içinde bir Türk yurduna dönüşen Balkanların eli silah tutan tüm erkekleri, işgal altındaki vatanın müdafaası için cepheden cepheye koşturmaktan çekinmez. Romanda vatanın kurtuluşu adına yaşanan en mühim

ve umut verici olay bir destana dönüşen Çanakkale Zaferi'dir. Bu noktada hem Çanakkale'deki başarıları hem de Osmanlı topraklarının bozguna uğrayan her bir köşesine bir kartal gibi uçup yetiştiği için Mustafa Kemal'den "sarı kartal" olarak övgüyle bahsedilir.

Yakın dönem Türk romanlarından biri olarak Balkanlardan ana yurda gerçekleştirilen göç hadisesi üzerine kurulan *Balkan* romanı, söz konusu coğrafyada yaşanan korkunç acıların unutulmadığını ve toplum hafızasında ilk günkü tesiriyle var olmaya devam ettiğini göstererek edebiyat tarihinde yerini alan bir eserdir.

Kaynakça

- ACER, Fatih (2015), *Türk Romanında Balkanlar ve Balkan Türkleri (1872-1960)*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa.
- AKGÜN, Atıf (2015), "Yakın Dönem Türk Romanında Balkan Türkleri ve Sürgün", *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 143-167.
- AKTAŞ, Şerif (2005), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ALİBEKİROĞLU, Sertan (2019), "Türkçede Ortak Kökler", *Asia Minor Studies*, 7(2), 299-305.
- ALPTEKİN, Halide (2011), *Balkan*, İzmir: Yitik Hazine Yayınları.
- BIYIK, Mahmut (2013), *Türk Romanında Rumeli (1888-2008)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- BARTRAM, David vd. (2017), *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, İtir Ağabeyoğlu Tuncay (Çev.), İstanbul: Hece Yayınları.
- ÇOKUM, Sevinç (1984), "Yahya Kemâl ve Rumeli Hasreti", *Türk Edebiyatı Dergisi Yahya Kemâl Anıt Sayısı*, 134, 43-44.

- KARPAT, Kemal (1992), "Balkanlar", *İslâm Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 25-32.
- KOMİSYON (2005), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LİVAOĞLU ALBEN, A. Sidre (2009), *93 Harbi'nin Balkan Cephesindeki Sosyo-Politik Sonuçları (1877-1908)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ÖGEL, Bahaeddin (1978), "Türklerde Köy ve Şehir Hayatı: Göktürklerden Osmanlılara", *Türk Kültür Tarihine Giriş 1*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- VURAL, Timur (2018), "Türklerdeki Göç Algısı", *Sahne ve Müzik Eğitim-Araştırma e-Dergisi*, 6, 1-12.
- YILDIZ, Şerife Nilgün (2011), *Türk Halk Anlatılarında Hayvan Motifleri*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ.